

Eduskunta, Puolustusvaliokunta

LAUSUNTO

14.11.2025

Viite: Puolustusvaliokunnan kokous 20.11.2025 ([HE 72/2025 vp](#))

EOAK/7098/2025: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä.

Esityksen mukaan asevelvollisuuslakiin lisättäisiin säännökset Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien miesten oikeudesta hakea vapauttamisen kumoamista asevelvollisuuden suorittamisesta sekä mahdollisuudesta jatkaa palvelusta naisten vapaaehtoisena asepalveluksena niille, jotka vahvistavat sukupuolensa naiseksi kesken varusmiespalveluksen tai jo suoritettua varusmiespalveluksen jälkeen. Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettuun lakiin lisättäisiin säännökset palveluksen jatkamisesta asevelvollisuuslaissa tarkoitettuna varusmiespalveluksena niille, jotka ovat vahvistaneet sukupuolensa mieheksi sukupuolen vahvistamisesta annetun lain mukaisesti.

Esityksen tarkoituksena on säätää lain tasolla asioista, joista ei tällä hetkellä ole voimassa olevaa sääntelyä.

Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien miesten oikeus hakea vapauttamisen kumoamista asevelvollisuuden suorittamisesta

Esityksellä halutaan selkeyttää oikeustilaa ahvenanmaalaisten miesten osalta, joilla on kotiseutuoikeus ja jotka vapaaehtoisesti haluavat suorittaa asevelvollisuuslain mukaista palvelusta. Nykytilanne on ollut epäselvä, koska Ahvenanmaan itsehallintolaki vapauttaa kotiseutuoikeuden omaavat

miehet asevelvollisuudesta, mutta laki ei ole täsmentänyt vapaaehtoisen palveluksen mahdollisuutta.

Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavia miehiä hakeutuu vapaaehtoisesti asepalvelukseen vuosittain noin 1–5 henkilöä, vaikka heillä ei ole siihen velvollisuutta eikä tämän tyyppisestä palvelusmuodosta ole voimassa olevaa sääntelyä (s. 44). Esityksellä mahdollistettaisiin Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaaville miehille maanpuolustusvelvollisuuden toteuttamiseen osallistuminen asevelvollisuuden suorittamisen kautta.

Esityksessä on todettu, että Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavilla miehillä ei ole tällä hetkellä lakiin perustuvaa oikeutta suorittaa asevelvollisuuslain mukaista asepalvelusta vapaaehtoisuuteen perustuen, koska asiasta ei ole sääntelyä (s. 41). Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain mukaisesti Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavilla naisilla on mahdollisuus hakeutua vapaaehtoisesti palvelukseen. Tällä hetkellä Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavat miehet asetetaan erilaiseen asemaan Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien naisten kanssa palvelukseen pääsyn suhteen. Lisäksi on huomattava, että asevelvollisuuteen kuuluvan varusmiespalveluksen suorittaminen on edellytyksenä Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen upseerin sotilasvirkoihin.

Nähdäkseni nykyistä lainsäädäntöä on pidettävä ongelmallisena, ja pidän tärkeänä, että kerrottuun Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavien miesten oikeudelliseen asemaan asepalveluksen suorittamisessa puututaan nyt joutuisasti, varsinkin kun esityksen mukaan kotiseutuoikeuden omaavia miehiä on hakeutunut vapaaehtoisesti asepalvelukseen vuosittain noin 1–5 henkilöä heidän oikeudellisen asemansa ollessa epäselvä. On ilmeistä, että nämä epäselvyydet ovat liittyneet myös kysymykseen siitä, kuuluvatko he reserviin varusmiespalveluksen suorittamisen jälkeen.

Mielestäni on syytä korostaa, etteivät Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavat miehet edelleenkään ole velvollisia suorittamaan asepalvelusta. Sinällään heitä ei ole vapautettu maanpuolustusvelvollisuudesta, vaan tarkoituksena on ollut, että näitä henkilöitä koskevasta asevelvollisuuden suorittamisen korvaavasta muusta palveluksesta säädetään itsehallintolain mukaisella tavalla. Kotiseutuoikeuden omaavat miehet ovat käytännössä vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta, koska tarkempia säännöksiä palveluksesta luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa ei ole erinäisistä syistä annettu. Asevelvollisuuden suorittamisesta vapauttaminen ei ole ollut perustuslainsäätäjän tarkoitus, vaan perustuslain 127 § lähtee siitä, että Ahvenmaan maakunnan miespuolisille asukkaille järjestetään korvaavia tehtäviä, joista säädettäisiin itsehallintolain 12 §:n mukaisella tavalla. Ahvenanmaan asemaa koskevista kansainvälisistä sopimuksista eikä Perustuslain 127 §:stä ei siten voida

johtaa Ahvenanmaan maakunnan miespuolisten asukkaiden vapauttamista asevelvollisuuden suorittamisesta (ks. s. 40).

Näin ollen pidän esitettyä lainmuutosta erittäin perusteluna, koska se tuo mahdollisuuden Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaaville miehille osallistua maanpuolustukseen ja samalla vahvistaa heidän perusoikeuksiaan valita suhtautumisensa asevelvollisuuteen. Valinnanvapauden lisäämisen voidaan nähdäkseni myös katsoa lisäävän yhdenvertaisuutta suhteessa muuhun väestöön, joskin valinnanvapaus on ainoastaan Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden omaavilla. Nähdäkseni lakiehdotuksella ei puututa Ahvenanmaan itsehallintolain 12 §:n 1 momentin mukaiseen oikeuteen, vaan esityksessä olisi kyse siitä, että säädettäisiin henkilöille oikeus hakeutua suorittamaan asevelvollisuutta itsehallintolain 12 §:n 1 momentista huolimatta.

Pidän tärkeänä, että vapautuksen kumoamista koskevista oikeusvaikutuksista hakijalle kerrottaessa huomioidaan myös kaikki asevelvollisuuteen liittyvät velvollisuudet, kuten kertausharjoituksiin osallistuminen. Lisäksi olisi syytä mainita, että esimerkiksi henkilön vakaumuksen muuttuessa, tulee hänen hakeutua siviilipalveluslain mukaiseen palvelukseen.

Säännöskohtaisena huomiona totean, että esitetyn asevelvollisuuslain 77 a §:n mukaan hakemus toimitettaisiin sille aluetoimistolle, jonka toimialueella hakijan kotipaikka sijaitsee. Mielestäni saattaisi olla perusteltua ja tarkoituksenmukaista, että nämä asiat olisi keskitetty yhdelle aluetoimistolle, kuten Lounais-Suomen aluetoimistolle, joka on Ahvenanmaan kunnista vastaava aluetoimisto.

Totean myös, että 77 c §:ssä on säädetty hakemusta koskevan päätöksen hyväksymisen ja hylkäämisen edellytyksistä. Säännöksen mukaan edellytykset ilmenevät 77 b §:stä. Näkemykseni mukaan hakemuksen hyväksymiselle ja hylkäämiselle koskevia edellytyksiä sisältyy myös esitettyyn 77 a §:n, sillä siinä on mainittu hakemuksen vahvistamisesta, jota voidaan ikävaatimuksen ohella pitää edellytykseksi luettavana seikkana. Tästä olisi perusteltua mainita esitetyssä 77 c §:ssä. Mielestäni muutoinkin olisi syytä arvioida käytetäänkö laissa käsitettä ”hakemus vapautuksen kumoamiseksi” vai ”hakemus asevelvolliseksi hyväksymiseksi”. Epäselvyyttä on omiaan lisäämään 77 c §:n otsikointi ”hakemusta koskeva päätös ja oikeusvaikutukset”. Lisäksi pykälän otsikoinnissa oleva sana ”oikeusvaikutukset” vaikuttaa tarpeettomalta, koska säännöksessä ei ole mainittu mitään oikeusvaikutuksia ja lisäksi hakijalle vapautuksen kumoamisen oikeusvaikutuksista kertomisesta on säädetty 77 a §:ssä.

Palveluksen jatkaminen naisten vapaaehtoisena palveluksena niille, jotka vahvistavat sukupuolensa naiseksi kesken varusmiespalveluksen tai jo suoritettun varusmiespalveluksen jälkeen

Säännöksen tavoitteena on palveluksen keskeytyksetön jatkaminen ja reserviin kuulumisen. Pidän yleisesti myönteisenä, että esityksellä halutaan

selventää asevelvollisuuslakia ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettua lakia niin että ne huomioivat erityiset tilanteet, joita sukupuolen juridisesta vahvistamisesta voivat syntyä.

Ehdotettujen säännösten (asevelvollisuuslain 30, 49 ja 60 b §:t) perusteella ennen palvelusta palveluksen aloittamista koskeva määräys peruttaisiin siinä tapauksessa, kun henkilö on ilmoittanut sukupuolensa naiseksi ja ilmoittanut, ettei aio aloittaa asepalvelusta. Palveluksen aikana sukupuolensa naiseksi vahvistanut jatkaisi palvelusta naisten vapaaehtoisena asepalveluksena, jollei hän ilmoita haluavansa keskeyttää palvelusta sukupuolen vahvistamisen perusteella. Reservissä sukupuolensa naiseksi vahvistanut asevelvollinen kuuluu edelleen reserviin, jollei hän ilmoita haluavansa poistua sieltä.

Kiinnitän huomiota siihen, voidaanko asevelvolliselle annettua palveluksen aloittamista koskevaa määräystä tulkita automaattisesti henkilön sukupuolen naiseksi vahvistamisen jälkeen naisten vapaaehtoiseen asepalveluksen aloittamista koskevaksi määräykseksi säännöksen edellyttämin tavoin. Kerrottu menettely ei vaikuta täysin yhteensopivalta vapaaehtoisuuteen perustuvasta naisten asepalveluksesta, koska siinä säilytetään sukupuolta vaihtaneelle henkilölle erillinen ilmoitusvelvollisuus siitä, ettei hän aloita palvelusta, johon ei ole alkujaankaan vapaaehtoisena hakenut.

Muutoin esityksen voidaan näkemykseni mukaan katsoa tukevan perusoikeuksia ja sukupuolten välistä tasa-arvoa varmistamalla, että sukupuolen muuttaminen ja vahvistaminen ei rajoita osallistumista maanpuolustukseen. Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että perustuslain 127 §:ssä säädetty maanpuolustusvelvollisuus koskee kaikkia sukupuoleen katsomatta.

Palveluksen jatkaminen asevelvollisuuslaissa tarkoitettuna varusmiespalveluksena niille, jotka ovat vahvistaneet sukupuolensa mieheksi

Ehdotetun säännöksen (naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain muuttamisesta koskevan lain 6 a §) perusteella, jos henkilö on aloittanut palveluksensa naisten vapaaehtoisessa asepalveluksessa ja vahvistaa palveluksen aikana sukupuolensa mieheksi, hän jatkaa palvelustaan asevelvollisuuslain tarkoitettuna varusmiespalveluksena.

Sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia koskevan hallituksen esityksen mukaan, kun henkilö vahvistaa sukupuolensa toiseksi, lähtökohtaisesti on perusteltua soveltaa häneen hänen vahvistetun sukupuolensa mukaista sääntelyä, koska henkilö nimenomaan haluaa tulla tunnustetuksi oman sukupuoli-identiteettinsä mukaisesti. Näin ollen sukupuolensa mieheksi vahvistaneeseen tulee esimerkiksi soveltaa asevelvollisuuslakia (HE 189/2022 vp, s. 43.)

Näkemykseni mukaan asevelvollisuuslain soveltamisesta mieheksi sukupuolensa vaihtaneille henkilöille seuraa, että henkilön vahvistaessa

sukupuolensa mieheksi ennen palveluksen aloittamista, hänestä tulee asevelvollinen ja hänet voidaan määrätä varusmiespalvelukseen. Jos henkilö on suorittanut naisten vapaaehtoisen asepalveluksen ja hän vahvistaa sukupuolensa mieheksi myöhemmin, hän kuuluu jatkossa reserviin asevelvollisuuslain mukaisesti. Pidän tärkeänä, että sukupuoltaan vaihtava henkilö on tietoinen näistäkin oikeusvaikutuksista, mitä siihen liittyy.

Nähdäkseni ratkaisevaa asepalveluksen oikeudellisen muutoksen osalta on sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan kun Digi- ja väestötietovirasto on vahvistanut henkilön sukupuolen, sen on välittömästi tehtävä merkintä vahvistetusta sukupuolesta väestötietojärjestelmään.

Kyseinen tieto ei kuitenkaan välity tällä hetkellä automaattisesti asevelvollisrekisteriin (s. 17). Tällöin tiedon välittyminen edellyttää henkilön itsensä tekemää ilmoitusta sukupuolen vahvistamisesta puolustusvoimille. Tämä ilmoitusajankohta voi kuitenkin poiketa sukupuolen vahvistamisajankohdasta.

Mielestäni olisi perusteltua täsmentää sitä, milloin palvelus muuttuu vapaaehtoisesta asepalveluksesta varusmiespalvelukseksi. Ehdotetun 6 a §:n mukaan henkilö, joka tämän lain mukaisen asepalveluksen aikana vahvistaa sukupuolensa mieheksi sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (295/2023) 1 §:n mukaisesti jatkaa palvelustaan keskeytyksettä asevelvollisuuslaissa tarkoitettuna varusmiespalveluksena.

Sinänsä totean pitäväni perusteltuna esityksessä ehdotettua mallia, jonka mukaan henkilön tulee itse ilmoittaa sukupuolen vahvistamisesta Puolustusvoimille. Vaihtoehtona esityksessä tuotiin esille malli, jossa Puolustusvoimat saisi tiedon sukupuolen vahvistamisesta Digi- ja väestötietovirastolta (s. 26). Totean, että sukupuoli-identiteetti ja sen vahvistaminen kuuluvat yksityisyyden suojan ydinalueeseen, eikä viranomaisten tule ilman henkilön suostumusta välittää tietoja, jotka voivat paljastaa henkilön sukupuoli-identiteetin. Näin ollen esitetty malli toteuttaa yksityisyyden suojan toteutumista paremmin kuin sen vaihtoehdoksi esitetty malli.

Oikeusasiamies
Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos jaostopäällikkönä
Kristian Holman

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.